

LEDARE

Ledare: Kolumn/Hans Bergström. Sverige mer modernt än Kalifornien

PUBLICERAD 2000-11-01

UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Sverige är ett ganska socialistiskt land, USA "the land of the free". Så är en vanlig föreställning. Den saknar väl inte helt grund, vad gäller folkliga mentaliteter. Men i politiska sakfrågor väntar överraskningar för den svensk som kommer till Förenta staterna.

Den hetaste folkomröstningsfrågan i valet i Kalifornien den 7 november gäller skolpeng. En entreprenör i Silicon Valley har tagit initiativ till ett lagförslag som skulle ge föräldrar en skolpeng på 4 000 dollar per år som bidrag till fritt val av skola för deras barn på grundskole- och gymnasienivå (high school). Förslaget, proposition 38, kommer att förlora stort. Troligen vänder omkring 60 procent av väljarna i Kalifornien tummen ner. Lärarnas fackliga organisation kämpar hårt emot. USA har en stark tradition av public schools. I Kalifornien går 90 procent av eleverna i offentliga skolor. Barnen "tillhör" det skoldistrikt där de bor, och tilldelas skola.

Så var det som bekant i Sverige också, före vågen av reformer i början av 90-talet. Nu råder i Sverige fritt val av skola, med likvärdiga ekonomiska villkor oavsett om skolan drivs i offentlig regi eller i enskild. Skolan måste uppfylla villkoren för en bra skola. Men om så, är det fritt fram. Principen om lika ekonomiska villkor upprätthålls även av en socialdemokratisk regering. I Stockholm får friskolor 106 procent av genomsnittskostnaden för offentliga skolor, för att kompensera för skillnaden i momsavdrag. En större andel ungdomar går redan i friskolor i Stockholm än i Kalifornien. Skolborgarrådet säger sig vilja fördubbla andelen, till cirka 25 procent.

En så fri ordning går inte att få folkligt stöd för i USA. Inte ens den republikanske presidentkandidaten, George W Bush, vågar föreslå mer än att föräldrar ska ges en mindre subvention för att kunna byta skola om barnens public school misslyckats med att förbättra resultaten.

En annan folkomröstningsfråga i Kalifornien, proposition 35, gäller om privata ingenjörsföretag etcetera ska kunna få anlitas för offentliga byggprojekt, som vägar och skolbyggen. I Sverige är lika villkor för anbud på offentliga projekt regel sedan många år. En noggrann separation har gjorts mellan myndighetsrollen -

beställningen, upphandlingen, kontrollen - och producentrollen.

Som första delstat i USA avreglerade Kalifornien elmarknaden för två år sedan, flera år efter Sverige. Enligt den allmänna lagen om politisk dumhet skedde det efter att man först avvecklat en stor del av elproduktionen. Följden - med varma somrar och het ekonomi - har förstås blivit skyhöga elpriser. Kraven har växt på återreglering av elmarknaden. "Vi befinner oss i samma övergångsekonomi som Östeuropa efter kommunismens fall", säger en ekonom när kommunstyrelsen i San Diego ordnar offentlig hearing i ämnet.

I dagens lokaltidning, den utmärkta San Jose Mercury News, läser jag en upprörd artikel om att omgivande delstater säljer el dyrt till Kalifornien. Inblandade parter tycks inte ha hört talas om den öppna nordiska elbörsen . . .

En huvudanklagelse från demokraternas presidentkandidat Al Gore mot George W Bush är att republikanen vill låta yngre amerikaner placera en liten del av sina pensionsavgifter i premiepensionsfonder. Detta är att ta pengar från de allmänna pensionsfonderna, hävdar Gore och Bush vågar inte mer än mumla lite emot.

I Sverige har som bekant snart hela befolkningen suttit och valt mellan fonder ur en hundrasidig broschyr, för att placera en del av sina pensionspengar. Ungdomar får en extra stor andel av pensionsavgifterna att placera. Bakom systemet står fem partier, däribland det socialdemokratiska.

Jag var häromdagen uppe i Berkeley och talade om det moderna Sverige för ett 60-tal amerikanska lärare i svenska och "Scandinavian studies", samlade till nationell konferens. Det var ett nöje, inte minst för att det finns så mycket modernt och intressant och dynamiskt att rapportera från det som har hänt i Sverige under de senaste femton åren.

Varför kan man inte känna samma typ av stolthet bland svenskar i Sverige som när man berättar om det nya Sverige för utlänningar

Klas Eklund gav en förklaring härförleden. Den traditionella socialdemokrati som nu regerar gillar inte de reformer för modernisering, avreglering och valfrihet som genomfördes av regeringarna Carlsson och Bildt. De borgerliga, som borde gilla dem, vill inte tala väl om ett socialdemokratiskt styre som trots allt till stora delar upprätthållit reformerna. En ohelig allians fördunklar förnyelsen.

Men den större frågan är: Varför kan inte en stor majoritet av svenska folket känna entusiasm och lust att gå vidare med en förnyelseväg som åter gjort Sverige till ett dynamiskt land som väcker pånyttfött intresse ute i världen

Sverige är nu i många avseenden före och på många områden en intressant modell, även i förhållande till Kalifornien.

Hans Bergström är för närvarande gästforskare vid Stanford, Kalifornien, och fristående kolumnist i Dagens Nyheter

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt